

Spolne zlorabe mladih žensk v Nemčiji in Sloveniji¹

Gorazd Meško², Helmut Kury³ in Igor Areh⁴ *

Rezultati več študij kažejo, da uradne kriminalitetne statistike o pogostosti kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost niso zanesljive, oz. da podcenjujejo dejansko stanje. V članku je na kratko predstavljena raziskava, s katero smo ugotavljali dejansko stopnjo spolnega nasilja oz. spolnega nadlegovanja in obenem primerjali rezultate raziskav med slovenskimi ter nemškimi študentkami. Rezultati potrjujejo velik delež neprijavljenih kaznivih dejanj, ki je med študentkami v Sloveniji malo višji kot v Nemčiji. Kaže, da je lažjih oblik spolnega nasilja več med nemškimi študentkami, pri težjih oblikah spolnega nasilja je razlika manjša, stanje pa je nekoliko slabše v Sloveniji. V raziskavi smo tudi potrdili domnevo, da hujše oblike spolnega nasilja pogosteje zagrešijo žrtvi znane osebe, lažje oblike spolnega nadlegovanja pa večinoma manj znane ali neznane osebe, kar velja za obe državi.

Ključne besede: spolno nasilje, kriminalitetna statistika, neprijavljena kazniva dejanja, Slovenija, Nemčija

UDK: 343.541 (430 : 497.4)

1. Uvod

Kljub temu, da se je število raziskav o spolnih zlorabah v zadnjih desetletjih bistveno povečalo, ugotovitve o pogostosti omenjenega odklonskega vedenja niso skladne. Eden pomembnih vzrokov za neskladje so razlike v metodologiji. Te pretežno izvirajo iz različnih načinov merjenja in iz različne terminologije (Heynen, 2000). Saltzman (2004) navaja, da je bistvo problema v tem, da se nek strokovni izraz uporablja za opis različnih vedenj, po drugi strani pa se tudi neko vedenje opisuje z več različnimi strokovnimi izrazi. Ta pojav je mogoče opaziti celo pri primerjavi študij, ki izhajajo iz istega kulturnega okolja. Problem je tudi zanesljivost raziskovalnih ugotovitev, saj je pridobivanje podatkov o spolnih zlorabah težavno (Koss, 1992). Poleg tega raziskave pogosto ne upoštevajo starosti žrtev, analizirajo težko primerljiva časovna obdobja in kljub temu, da se zavedamo nasilja med partnerji, je to le redko upoštevano ali zajeto v študije.

Stopnja pogostosti posilstev se po novejših študijah, izvedenih v ZDA, giblje od 2 do 20 % (Koss, 1993). V nemških študijah iz 80. in 90. let, se stopnje pogostosti gibljejo od 2,6 % (Teubner et al, 1983) do 14,5 % (Wetzels in Pfeiffer, 1995). Pri blažjih oblikah spolnega nasilja so odstotki opazno višji.

¹ Prispevek predstavlja ugotovitve raziskovalnega projekta z naslovom »Neprosto voljni spolni stiki univerzitetnih študentk v Nemčiji in Sloveniji«, ki sta ga v letih 2003 in 2004 izvajala Max Planck Inštitut, Freiburg, Nemčija in Fakulteta za policijsko-varnostne vede, Univerza v Mariboru.

² Dr. Gorazd Meško, Fakulteta za policijsko-varnostne vede, Univerza v Mariboru. Vodja raziskovalnega projekta v Sloveniji.

³ Profesor Helmut Kury, Max Planck Inštitut, Freiburg, Nemčija. Vodja raziskovalnega projekta v Nemčiji.

⁴ Mag. Igor Areh, Fakulteta za policijsko-varnostne vede, Univerza v Mariboru. Sodelavec v raziskovalnem projektu v Sloveniji.

* Avtorji se zahvaljujejo Nedi Kajfež za pomoč pri zbiranju podatkov v Sloveniji.

Rezultati nekaterih študij tudi opozarjajo, da uradno število kaznivih dejanj, povezanih s spolnostjo, ne pomeni dejanskega stanja spolne kriminalitete (Müller in Schröttle, 2004 in Kury et al, 2004). Obstaja torej temno polje policiji neprijavljenih prekrškov oz. kaznivih dejanj. V naši študiji, ki primerja stanje oz. stopnjo pogostosti spolnega nadlegovanja in zlorabe med nemškimi in slovenskimi študentkami, smo postavili dve hipotezi:

1. dejanska stopnja pogostosti spolnih zlorab je višja, kot jo prikazuje uradna kriminalitetna statistika;
2. hujše oblike spolnih zlorab zagrešijo znanci, blažje oblike spolnega nadlegovanja pa neznane osebe.

Novejše raziskave odkrivajo, da hujše spolne zlorabe pogosteje zagrešijo osebe, ki so žrtvi znane, pri blažjih oblikah spolnih zlorab pa je večji delež storilcev, ki jih žrtve ne poznajo (Kury et al 2004).

Tako v Nemčiji kot tudi v Sloveniji smo uporabili enak vprašalnik zato lahko rezultate neposredno primerjamo.

2. Metoda

2.1 Vzorec

Vzorec je zajemal 311 nemških in 1500 slovenskih študentk. V Nemčiji je bila študija izvedena na Univerzi v Freiburgu (jugozahodni del Nemčije), v Sloveniji pa na ljubljanski, mariborski in koprski univerzi.

Večina udeleženk je navedla, da že imajo spolne izkušnje z nasprotnim spolom. V nemškem vzorcu je delež le teh 84%, 8 % ima izkušnje s poljubljanjem ali predigro, 8 % pa nima nikakršnih izkušenj v spolnosti. Med slovenskimi udeleženkami je stanje podobno: 80 % jih je že imelo spolne odnose, 12 %

jih že ima izkušnje s poljubljanjem ali predigro, 8 % pa nima nikakršnih izkušenj. Na podlagi teh podatkov lahko zaključimo, da je prepoznavanje vedenja, ki pomeni spolno zlorabljanje oz. nadlegovanje, dovolj zanesljivo. Ostaja pa odprto vprašanje subjektivnih kriterijev udeleženk.

2.2 Inštrument in zbiranje podatkov

Uporabili smo vprašalnik, sestavljen iz 21 postavk, ki omenjajo hujše (npr. posilstvo) in blažje oblike spolnih zlorab oz. nadlegovanja (npr. zalezovanje). Do takšnih izkušenj naj bi prišlo vsaj enkrat v življenju udeleženke raziskave. V vprašalniku so ločene štiri oblike odnosa med žrtvijo in storilcem (fant/mož, prijatelj/kolega, bežni znanec in tujec). V slovenskem vprašalniku je bila navedena še peta oblika »drugi sorodniki«. Vprašalnike smo razdelili študentkam v predavalnicah na fakultetah (pred tem so študentje zapustili prostore) in v študentskih domovih, slednji so izpolnjene vprašalnike vrnili po pošti. Podatke smo zbirali v študijskem letu 2003/2004.

3. Rezultati

3.1 Lažje oblike spolnega nasilja

Skoraj 91 % nemških in 86 % slovenskih študentk poroča o vsaj enem dogodku spolnega nadlegovanja, ki bi ga lahko uvrstili v kazniva dejanja.

Med obema populacijama študentk lahko opazimo statistično pomembne razlike pri naslednjih oblikah spolnega nadlegovanja:

- vsiljen spolni odnos s strani partnerja – o tem poroča 28 % nemških in 13 % slovenskih študentk;
- razkazovanje ali masturbacija – delež nemških študentk je 40 %, delež slovenskih 48 %;
- nespodobni telefonski klici – nemške študentke 33 %, slovenske 23 %;
- nespodobna sporočila na mobilnem telefonu ali v elektronskem predalu – 12 % nemških in 27 % slovenskih študentk;
- vsiljen spolni odnos zaradi besednega pritiska (vsaj enkrat v življenju) – 11 % nemških in 6 % slovenskih študentk;
- zalezovanje – med nemškimi študentkami jih o tem poroča 58 %, med slovenskimi 41 %;
- vabljenje k spolnemu odnosu pod vplivom alkohola ali drog – nemške študentke 17 %, slovenske 21 %;
- siljenje v spolni odnos s silo ali grožnjami – 10 % slovenskih in 6 % nemških študent;
- neželjeno navajanje k spolnim odnosom – 25 % nemških in 39 % slovenskih študentk.

Približno 40 % udeleženk v obeh populacijah poroča o neželjenem dotikanju prsi ali spolovil. Stopnja spolnega nadlegovanja s strani avtoritete (na delovnem mestu ali univerzi) je

tako med nemškimi kot tudi med slovenskimi študentkami nizka – 1 %.

3.2 Težje oblike spolnega nasilja

Analiza odgovorov na postavke, ki so povezane z oblikami spolnega nasilja, ovrednotenimi kot kaznivo dejanje, je dala naslednje odgovore (Tabela 1):

	Nemške študentke (%)	Slovenske študentke (%)
Navajanje k spolnemu odnosu z zastraševanjem (vsaj enkrat v življenju)	11	12
Poskus posilstva	6	9
Poskus posilstva pod vplivom drog ali alkohola	20	25
Posilstvo	2	1
Posilstvo pod vplivom alkohola ali drog	6	5
Izkušnje s kaznivimi dejanji zoper spolno nedotakljivost	45	54

Število posilstev in drugih oblik spolnega nasilja znaša v nemški kriminalitetni statistiki od približno 8 (leta 1996) do približno 11 (leta 2003) uradno ugotovljenih kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost na 100.000 prebivalcev. Pri nas je stanje podobno – približno 11 uradno zapisanih kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost na 100.000 prebivalcev.⁵ Število oz. delež tovrstnih kaznivih dejanj, ki smo ga dobili z raziskavo, je bistveno višji, s čimer lahko potrdimo hipotezo o temnem polju neprijavljenih primerov spolnega nasilja. Po rezultatih raziskave lahko sklepamo, da je dejansko število kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost (izvzeti so primeri spolne zlorabe otrok) približno štirikrat večje kot po uradni statistiki. Zanimiva je razlika med deležem slovenskih in nemških študentk pri navajanju izkušenj s kaznivimi dejanji zoper spolno nedotakljivost – delež slovenskih študentk je bistveno višji. Menimo, da stanje v Sloveniji ni toliko slabše, verjetno gre za problem kriterijev oz. za vprašanje, kje udeleženke postavljajo mejo – katero vedenje je in katero ni kaznivo.

Če vzamemo pod drobnogled odnos med žrtvijo in storilcem kaznivega dejanja, ugotovimo, da se je večina posilstev in siljenj v spolni odnos zgodila v partnerstvu. Kaže, da si moški na »domaćem terenu« upa več, vprašanje pa je, zakaj. Eden pglavitnih vzrokov je gotovo prepričanje, da s takšnim vedenjem ne ogroža partnerske zveze in samega sebe. Izvor takšnega prepričanja je večdimenzionalen – tradicionalno priučena pasivnost ali podrejenost ženske, čustvena in denarna odvisnost, strah pred izgubo ugleda.

⁵ Poročilo o delu policije za leto 2003.

Do spolnega nadlegovanja pod vplivom alkohola ali drog prihaja pretežno s strani nepoznanih ali manj poznanih oseb. Lažje oblike spolnega nasilja oz. nadlegovanja (npr. razkazovanje) pa praviloma zagrešijo popolni tujci. Te ugotovitve, ki veljajo za obe državi, omogočajo potrditev hipoteze o povezavi med težo kaznivega dejanja in odnosom žrtev – storilec. Delež preiskanih kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost je v Sloveniji razmeroma visok (93 %), k čemur prispeva dejstvo, da v večini primerov žrtev pozna storilca.⁶ Sicer pa je stanje v Nemčiji je nekoliko slabše kot v Sloveniji. Tako je bilo npr. s partnerjeve strani v spolne odnose prisiljeno 80 % nemških in 63 % slovenskih študentk.

4. Razprava

Nekateri menijo, da prestopki, povezani s spolnostjo, verjetno izkazujejo tisto, kar moški spol ponotranji v procesu socializacije (Harten, 1995). Gre torej za utrjene predstave o spolnih vlogah, ki so vzrok za spore in nerazumevanje med spoloma. Med socializacijo se v družinskem krogu in zunaj njega izoblikujejo vzorci vedenja, ki omogočajo kanaliziranje zadovoljevanja spolnega nagona na družbeno sprejemljiv način. Glede na to, da večino spolnih zlorab povzročijo moški, lahko zaključimo, da se dečki naučijo, kakšno vedenje je (še) dopustno, deklice pa kako se nanj odzivati. Meje dopustnega se pri moškem spolu zaradi osebnih dejavnikov in dejavnikov okoliščin spreminjajo, po drugi strani pa se zaradi različnih dejavnikov spreminja tudi način reagiranja žensk. Dejstvo pa je, kot kažejo rezultati študije, da je pasivnost ženskega spola po dogodku pogosta.

Če preletimo odgovore študentk na vprašanja v zvezi z lažjimi oblikami spolnega nasilja, ugotovimo, da je stanje v Sloveniji malo boljše kot v Nemčiji. To je očitno, če pogledamo neposredne oblike spolnega nasilja (neposreden ali fizičen stik med osebama, npr. vsiljen spolni odnos s strani partnerja). Izjema so primeri razkazovanja in vabljenja v spolni odnos pod vplivom alkohola ali drog. V primerih, ko ne pride do osebnega ali fizičnega stika (sporočila na mobilnih telefonih ali v elektronskih poštnih predalčkih), lahko vidimo, da so slovenske študentke pogostejše žrtve tovrstnega nadlegovanja. Vprašamo se lahko, ali je takšna posrednost ali neosebnost bolj priljubljena pri Slovencih, ali pa je razlika posledica drugačnih meril pri presojanju o spolnem nadlegovanju?

Pri analizi odgovorov glede težjih oblik spolnega nasilja opazimo manjše razlike med populacijama. Rezultati navajajo k domnevi, da je morda položaj v Sloveniji nekoliko slabši. Vendar pa menimo, da je takšno sklepanje prenačljeno, saj uradna kriminalitetna statistika ne potrjuje omenjene domneve.

Vse kaže, da je policiji prijavljena slaba četrtnina kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost. Povedano drugače – v približno 75 % spolnih napadov ostane dogodek neprijavljen, storilec nekaznovan, žrtev pa prepuščena sama sebi. Delež je visok, a ne presenetljiv. Ker se žrtev ne sooča le z osebno travmo, ampak tudi s pogosto neprimernimi odzivi ožjega in širšega družbenega okolja, kar travmo samo še pogloblja, je molk pogosto oblika obrambnega vedenja. Ne smemo pozabiti, da večino hujših oblik spolnih zlorab zagrešijo žrtvi znane osebe – ovadba sorodnika ali znanca je lahko bolj tvegana kot ovadba neznanca. Ob tem se samo po sebi postavlja vprašanje, kako zmanjšati delež neprijavljenih kaznivih dejanj. Verjetno je najboljši odgovor ozaveščanje (predvsem mladih – z njimi prihajajo generacije, ki pospešujejo detabuiziranje spolnega nasilja), usmerjanje na mlade s težavami v šoli, učinkovita psihosocialna pomoč in zaščita žrtev, izobraževanje oz. usposabljanje osebja, ki prihaja v stik z žrtvami spolnega nasilja in učinkovitejše izvrševanje zakonodaje.

Literatura

1. Harten, H. C. (1995). *Sexualität, Missbrauch, Gewalt. Das Geschlechterverhältnis und Die Sexualisierung von Aggressionen*. Opladen, Westdeutscher Verlag.
2. Heynen, S. (2000). *Vergewaltigt*. Weinheim, Juventa.
3. Koss, M.P. (1992). The underdetection of rape: Methodological choices influence incidence estimates. *Journal of Social Issues*, 48, s. 61–76.
4. Koss, M.P. (1993). Detecting the Scope of Rape: A Review of Prevalence Research Methods. *Journal of Interpersonal Violence*, 8, s. 198–222.
5. Kury, H., Chouaf, S., Obergfell-Fuchs, J., Woessner, G. (2004). The Scope of Sexual Victimization in Germany. *Journal of Interpersonal Violence*, 19/5, s. 589–602.
6. Müller, U. & Schröttle, M. (2004). *Lebenssituation, Sicherheit und Gesundheit von Frauen in Deutschland: Eine repräsentative Untersuchung zu Gewalt gegen Frauen in Deutschland*. Berlin, Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend.
7. Policija (2003). *Poročilo o delu policije za leto 2003*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve. <http://www.policija.si/si/statistika/lp/2003/lp2003.pdf> (10.11. 2004)
8. Teubner, U., Becker, I., Steinhabe, R. (1983). *Vergewaltigung als soziales Problem*. Stuttgart: Enke.
9. Saltzman, L. E. (2004). Definitional and Methodological Issues Related to Transnational Research on Intimate and Partner Violence. *Violence Against Women*, 10/7, s. 812–830.
10. Wetzels, P., Pfeiffer, C. (1995). *Sexuelle Gewalt gegen Frauen im öffentlichen und im privaten Raum. Ergebnisse der KFN-Opferbefragung 1992*. KFN- Forschungsberichte, Nr. 37. Hannover.

⁶ Prav tam.

Sexual abuse of young women in Germany and in Slovenia

Gorazd Meško, Ph.D. , Professor of Criminology, Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor, Kotnikova 8, 1000 Ljubljana, Slovenia

Helmut Kury, Professor, Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, 79100 Freiburg, Germany

Igor Areh, M.A. in Psychology, Teaching Assistant, Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor, Kotnikova 8, 1000 Ljubljana, Slovenia

The results of several studies demonstrate that official crime statistics showing the incidence of criminal offences against sexual integrity are not reliable or that they underestimate the real state. The article presents a research project that established the actual rate of sexual violence or sexual harassment among Slovene and German female students and compared research results. They confirm a high rate of unrecorded crimes, which is a little bit higher in the Slovenian sample than in the German one. It seems that there is a higher rate of less serious forms of sexual violence among German students, while in more serious forms of crimes the difference is smaller, though the situation is a little bit worse in Slovenia. Research also confirmed the hypothesis that more serious forms of sexual violence are more frequently committed by persons known to the victim, while less serious forms of sexual harassment are mostly committed by less known or even unknown persons, which applies to both countries.

Key words: sexual violence, crime statistics, unreported crimes, Slovenia, Germany

UDC: 343.541 (430 : 497.4)